

LANDSKAPSSTYRELSENS FRAMSTÄLLNING
till Landstinget med förslag till
lagmotion till riksdagen om ändring
av 4 och 11 §§ självstyrelselagen
för Åland.

År 1972 upptogs frågan om nordisk kommunal rösträtt på initiativ av Finlands regering till behandling i Nordiska rådet. Till följd av initiativet genomfördes en utredning om nordisk kommunal rösträtt och valbarhet (Nordisk utredningsserie 1975:4), vilken ledde till en hemställan från presidiet till ministerrådet om medgivande av kommunal rösträtt och valbarhet för sådana medborgare i nordiskt land som stadigvarande vistats i annat land under viss minimitid. I anledning av hemställan beslöt ministerrådet rekommendera medlemsländerna att införa nordisk kommunal rösträtt och valbarhet redan till nästkommande kommunalval.

I Finland och Sverige vidtogs de lagstiftningsåtgärder som erfordrades för införande av den nordiska kommunala rösträtten och valbarheten i så god tid att de nya reglerna kunde tillämpas vid de kommunala val som ägde rum i dessa länder under hösten 1976. I Danmark och Island hålles nästa kommunalval år 1978 och i Norge år 1979. Man räknar i dessa länder med att före valen hinna genomföra de lagstiftningsåtgärder som fordras för att den nordiska kommunala rösträtten och valbarheten skall förverkligas.

Nordiska rådets presidium förutsatte i sin ovan nämnda hemställan att det för erhållande av rösträtt och valbarhet skulle fordras viss tids bosättning i vederbörande land, vilken tid helst icke skulle få överskrida tre år. I riket har sagda rekommendation förverkligats sålunda, att medborgare i annat nordiskt land införs i vallängden för kommunalval om han, förutom att han uppfyller de förutsättningar som ställes för införande av finsk medborgare i längden, varit mantalsskriven i Finland under de två kalenderår som närmast föregår valåret (FFS 336/76). I Sverige fordras i motsvarande fall för erhållande av rösträtt och valbarhet att vederbörande varit kyrkobokförd i landet den 1 november de tre åren närmast före valåret (SFS 1273/75). Med hänsyn till att valen såväl i Finland som i Sverige äger rum på hösten fordras således i praktiken i bägge länder nästan tre års bosättning för erhållande av rösträtt och valbarhet.

I regeringens proposition rörande införandet av nordisk kommu-

nal rösträtt och valbarhet (Nr. 173/1975 II rd) anfördes att ett genomförande av reformen i landskapet Åland borde övervägas sedan den genomförts i riket samt att genomförandet förutsatte åtgärder av Ålands landsting. Uttalandet i propositionen baserade sig på enskrivelse från landskapsstyrelsen till ministeriet för inrikesärendena vari landskapsstyrelsen på förfrågan av ministeriet förklarade sig positiv till nordisk kommunal rösträtt och valbarhet på Åland och utlovade att erforderliga lagstiftningsåtgärder skulle vidtagas med sikte på att genomföra reformen till 1979 års kommunalval.

Enligt 13 § 1 mom. 3 punkten självstyrelselagen tillkommer landstinget lagstiftningsbehörighet beträffande bl.a. kommunal vallag. Enligt 11 § 2 mom. 7 punkten hänförs dock till rikets behörighet "grundsatsen om allmän och lika kommunal rösträtt för finsk medborgare som uppnått lagstadgad ålder". I lagrummet hänvisas ytterligare till de förutsättningar för erhållande av kommunal rösträtt som anges i 4 §. Enligt 4 § 1 mom. utgör innehav av åländsk hembygdsrätt förutsättning för kommunal rösträtt. Av 3 § 1, 2 och 7 mom. framgår att annan än finsk medborgare ej kan åtnjuta åländsk hembygdsrätt.

På frågan om utövande av kommunal rösträtt på Åland inverkar förutom självstyrelselagens stadganden jämväl vissa avgöranden och avtal av folkrättslig natur, vilka ligger till grund för de väsentligaste bestämmelserna i självstyrelselagen. I det beslut av den 24 juni 1921 vari Nationernas Förbunds Råd tillerkände Finland suveränitet över Åland uttalades sålunda bl.a. att vissa nya garantier borde inflyta i självstyrelselagen. Bland dessa garantier skulle bl.a. ingå skäligen gränser för inflyttades förvärvande av rösträtt.

De garantibestämmelser som förutsattes i Nationernas Förbunds Råds beslut utformades efter förhandlingar mellan Finland och Sverige. Förhandlingarna resulterade i den s.k. Ålandsöverenskommelsen, vilken förbundsrådet den 27 juni 1921 godkände och beslöt foga till det tidigare beslutet. De garantier som ingick i överenskommelsen lämnades därför att Finland, enligt ingressen, var beslutet att säkerställa och garantera Ålands befolkning vid dess "språk, kultur och lokala svenska traditioner". Enligt överenskommelsens 4 punkt skall finsk medborgare som inflyttar till landskapet erhålla rösträtt vid landstings- och kommunalval först sedan han under fem års tid varit bosatt i landskapet.

Frågan om medgivande av rösträtt till invandrare kan synas marginell i Finland eller Sverige, men i landskapet Åland, där denationaliseringshotet inom överskådlig framtid kommer att upplevas såsom en överhängande fara som snarare ökar än minskar, är alla propåer rörande en minskning av Finlands åtaganden beträffande bevarandet av landskapets enspråkighet automatiskt frågor av första rangens natur. Beträffande speciellt frågan om medgivande av kommunal rösträtt och valbarhet för personer som saknar hembygdsrätt kan konstateras att frågan ej saknar betydelse från språkpolitisk synpunkt, enär det ankommer på envar kommun att själv avgöra huruvida undervisning i finska språket får meddelas i dess skolor eller ej.

Mot bakgrunden av det ovan sagda är det uppenbart att man från rikshåll ej kan begära att man från landskapets sida går med på att minska värdet av de garantier som i tiden givits landskapets befolkning ens till den del fråga är om rösträtt och valbarhet i kommunala val. Någon sådan begäran har ej heller framställts vid de kontakter som tagits med landskapsmyndigheterna i frågan. Vid dessa kontakter har landskapsstyrelsen emellertid förklarat sig villig att verka för införande av nordisk rösträtt och valbarhet även på Åland. Man kan härvid tänka sig den möjligheten att självstyrelselagen ändras så att hembygdsrätt får beviljas medborgare i övriga nordiska länder under samma förutsättningar som den får beviljas finsk medborgare. Enligt landskapsstyrelsens uppfattning bör dock frågan om nordisk rösträtt och valbarhet i kommunala val behandlas fristående från hembygdsrätten och så att medborgarna i alla nordiska länder blir jämställda. Fråga blir således om införande av ett helt nytt rättsinstitut, varvid hembygdsrätten tillika förlorar en del av sina funktioner.

Beträffande valbarheten finns redan nu möjlighet att genom landskapslagstiftning föreskriva att medborgare i de nordiska länderna är valbara till kommunala förtroendeuppdrag. Bland de undantag från landskapets lagstiftningsbehörighet i frågor rörande kommunala val som anges i 11 § 2 mom. 7 punkten självstyrelselagen finns nämligen ej bestämmelserna beträffande valbarheten i kommunala val. Ej heller föreskrivs i 4 § 1 mom. att hembygdsrätt skall utgöra förutsättning för valbarhet i kommunala val. Eftersom regeringsformens 51 § ändrats för att möjliggöra ett genomförande av den nordiska rösträtten och valbarheten i riket (FFS 334/76) existerar ej heller längre kravet att den som anförtros kommunala förtroendeuppdrag skall vara finsk medborgare. Det räcker numera att vederbörande är nordisk medborgare. Oaktat det sagda vill landskapsstyrelsen ej föreslå några ändrade regler beträffande valbarheten förrän bestämmelserna i självstyrelselagen beträffande rösträtten ändrats.

Ett genomförande av den nordiska rösträtten sker enklast genom en ändring av 4 § 1 mom. självstyrelselagen sålunda att landstinget berättigas att i landskapslag föreskriva att finsk medborgare som ej åtnjuter hembygdsrätt samt medborgare i Danmark, Island, Norge och Sverige under särskilt angivna villkor berättigas utöva rösträtt vid kommunala val i landskapet. I detta skede är det således ännu ej nödvändigt att taga ställning till hur lång bosättningstid som skall krävas för medgivande av rösträtt. Emellertid anser landskapsstyrelsen detta till trots att det är angeläget att redan nu dryfta frågan, eftersom den sakligt sett är av mer väsentlig art än den aktuella ändringen av självstyrelselagen.

Som ovan anförts hemställde Nordiska rådets presidium att man ej skulle kräva längre tids bosättning än högst tre år för beviljande av nordisk rösträtt och valbarhet. Ovan har dock även konstaterats att frågan har helt andra aspekter i landskapet än annorstädes i Norden. Med hänsyn härtill anser landskapsstyrelsen sig ej kunna omfatta den tid för bosättning som Nordiska rådets presidium rekommenderat som kvalificerande för rösträtt och valbarhet. Enligt landskapsstyrelsens uppfattning skulle nämligen följandet av rekommendationen innebära ett fränhändande av en väsentlig del av de garantier som lämnats genom Ålandsöverenskommelsen och självstyrelselagen, något som bör ske endast under förutsättning att någon annan form av garantier lämnas i stället. Enligt landskapsstyrelsens uppfattning bör den tid som skall krävas för förvärvande av rösträtt och valbarhet vara ungefär lika lång som den tid som kräves för förvärvande av hembygdsrätt. I praktiken är det nämligen så, att den som bott i landskapet under den tid av fem år som kräves för förvärv av hembygdsrätt och ansöker därom, alltid beviljas hembygdsrätt. Fördens skull är det logiskt att bygga upp systemet så, att rösträtt och valbarhet vid kommunala val inträder ungefär vid den tidpunkt då vederbörande (såvida ej särskilda skäl talar däremot) är berättigad att erhålla hembygdsrätt. Med hänsyn till att valen hålles på hösten anser landskapsstyrelsen det lämpligast att de finska medborgare som ej åtnjuter hembygdsrätt och de medborgare i övriga nordiska länder vilka varit mantalsskrivna i landskapet under de fyra år som föregår valåret berättigas deltaga i valen. För deltagande i valen skulle således krävas något mindre än fem års bosättning. Eftersom bestämmelserna beträffande den här angivna kvalifikationstiden avses bli intagna i landskapslag, föreligger möjlighet för landstinget att ensidigt justera kvalifikationstidens längd om anledning härtill bedömes föreligga. Såvida ej alldeles exceptionella förhållanden inträder, är det dock mindre sannolikt

att en förlängning av kvalifikationstiden kan möta förståelse utanför landskapet, varför detta alternativ i praktiken kan betraktas såsom i det närmaste uteslutet.

Med hänvisning till det anförda anhåller landskapsstyrelsen att Landstinget måtte genom regeringen till riksdagen överlämna följande lagmotion:

Till Regeringen

från Ålands landsting.

Frågan om nordisk kommunal rösträtt togs på initiativ av Finlands regering år 1972 upp till behandling i Nordiska rådet. Initiativet ledde till en rekommendation av ministerrådet om genomförande av lagstiftning för förverkligande av nordisk kommunal rösträtt och valbarhet redan till de nästkommande kommunalvalen. Som känt har rekommendationen lett till åsyftade åtgärder i riket och i Sverige. Även i de övriga nordiska länderna kan inom kort väntas erforderliga lagstiftningsåtgärder.

I regeringens proposition med förslag till lagstiftning åsyftande genomförande av nordisk kommunal rösträtt och valbarhet (Nr 173/1975 II rd) konstaterades att ett genomförande av reformen borde övervägas även i landskapet Åland sedan den trätt i kraft i riket. Samtidigt konstaterades att genomförandet därav krävde åtgärder av Ålands landsting. Vid kontakter med ministeriet för inrikesärendena har Ålands landskapsstyrelse anført att man från landskapets sida är villig medverka till ett genomförande av den nordiska kommunala rösträtten även i landskapet Åland. Tanken har härvid varit att den nordiska kommunala rösträtten skall förverkligas till de kommunalval som hålles hösten 1979.

Enligt 13 § 1 mom. 3 punkten självstyrelselagen för Åland tillkommer landstinget lagstiftningsbehörighet beträffande bland annat kommunal vallag. Enligt 11 § 2 mom. 7 punkten hänförs dock till rikets behörighet grundsatsen om allmän och lika kommunal rösträtt för finsk medborgare som uppnått lagstadgad ålder. I lagrummet hänvisas ytterligare till de förutsättningar för erhållande av kommunal rösträtt som anges i 4 § för erhållande av kommunal rösträtt. I sist-sagda paragrafs 1 mom. stadgas att åländsk hembygdsrätt utgör förutsättning för kommunal rösträtt. Av 3 § 1, 2 och 7 mom. självstyrelselagen framgår att annan än finsk medborgare ej kan åtnjuta åländsk hembygdsrätt. Enligt de för närvarande gällande reglerna kan således utländsk medborgare ej medges kommunal rösträtt i landskapet och finsk medborgare åtnjuter sådan rätt i landskapet endast under förutsättning att han innehar åländsk hembygdsrätt.

På frågan om utövande av kommunal rösträtt i landskapet Åland inverkar förutom självstyrelselagens stadganden jämväl vissa avgöranden och avtal av folkrättslig natur, vilka ligger till grund för de väsentligaste bestämmelserna i självstyrelselagen. I det beslut av den 24 juni 1921 vari Nationernas Förbunds Råd tillerkände Finland suveränitet över Åland uttalades sålunda bland annat att vissa nya garantier borde inflyta i självstyrelselagen. Bland dessa garantier skulle bland annat ingå skäliga gränser för inflyttades förvärvande av rösträtt.

De garantibestämmelser som förutsattes i Nationernas Förbunds Råds beslut utformades efter förhandlingar mellan Finland och Sverige. Förhandlingarna resulterade i den så kallade Ålandsöverenskommelsen, vilken förbundsrådet godkände och beslöt foga till det tidigare beslutet. De garantier som ingick i överenskommelsen lämnades därför att Finland, enligt ingressen, var beslutet attsäkerställa och garantera Ålands befolkning vid dess "språk, kultur och lokala svenska traditioner". Enligt överenskommelsens 4 punkt skall finsk medborgare som inflyttar till landskapet erhålla rösträtt vid landstings- och kommunalval först sedan han under fem års tid varit bosatt i landskapet.

Frågan om medgivande av rösträtt till invandrare kan synas marginell i stater som Finland och Sverige, där en enda etnisk grupp kraftigt dominerar, men i landskapet Åland med dess fåtaliga befolkning blir alla propåer rörande en ändring av Finlands åtaganden beträffande bevarandet av landskapets enspråkighet automatiskt frågor av första rangens natur. De åländska självstyrelsemyndigheterna har dock ansett det självklart att den nordiska kommunala rösträtten och valbarheten skall förverkligas även i landskapet. Utgångspunkten har härvid varit att alla nordbor, oberoende av medborgarskap, skall försättas i samma ställning. Såsom av det anförda framgår motiverar dock landskapet Ålands speciella ställning vissa särbestämmelser beträffande längden av den kvalifikationstid som erfordras för erhållande av rösträtt och valbarhet.

I föreliggande motion föreslår landstinget de ändringar i självstyrelselagen som är nödvändiga för att den nordiska kommunala rösträtten skall kunna förverkligas i landskapet. De närmare bestämmelserna beträffande utövandet av rösträtten föreslås bli intagna i landskapslag, vari således bl.a. skulle fastställas längden av den bosättningsstid som skulle krävas för förvärv av rösträtt.

Detaljmotivering

4 §. Enligt den föreslagna ändringen skulle genom landskapslag kunna stadgas om de villkor som skall ställas för att finsk medborgare som icke åtnjuter hembygdsrätt samt för att dansk, isländsk, norsk och svensk medborgare skall få utöva rösträtt vid kommunalval i landskapet.

Någon uttrycklig bestämmelse beträffande valbarheten vid kommunala val ingår ej i paragrafen i dess gällande lydelse. Någon sådan bestämmelse är ej heller erforderlig eftersom 51 § regeringsformen numera medger lagstiftning innebärande rätt för medborgare i de övriga nordiska länderna att taga del i den kommunala förvaltningen. I landskapslag kan således med hänsyn till kompetensfördelningen beträffande lagstiftningen om kommunalförvaltning redan nu intagas bestämmelser rörande rätt för medborgare i nordiska länder att handha kommunala förtroendeuppdrag.

11 §. För att möjliggöra införande av nordisk kommunal rösträtt bör orden "för finsk medborgare" utgå ur andra momentets 7 punkt.

Med hänvisning till det ovan anförda och med stöd av 15 § självstyrelselagen för Åland får Ålands landsting vördsamt föreslå att Regeringen måtte förelägga Riksdagen till antagande följande lagförslag:

L a g

om ändring av 4 och 11 §§ självstyrelselagen för Åland.

I enlighet med riksdagens beslut, tillkommet på det sätt 67 § riksdagsordningen föreskriver, ändras med Ålands landstings bifall 4 § 1 mom. och 11 § 2 mom. 7 punkten självstyrelselagen för Åland (670/51), av dessa lagrum 4 § 1 mom. sådant det lyder i lagen den 3 januari 1975 (2/75), som följer:

4 §.

Finsk medborgare, som åtnjuter åländsk hembygdsrätt, äger rätt att utan sådan inskränkning, som i 5 § sägs, förvärva eller besitta fastighet, belägen inom landskapet. Åländsk hembygdsrätt utgör förutsättning för kommunal rösträtt och rösträtt vid val till landstinget med de undantag som rörande kommunalval stadgas i landskapslag beträffande finsk, dansk, isländsk, norsk och svensk medborgare.

- - - - -

11 §.

Till rikets lagstiftningsbehörighet hänföres jämväl stiftande av allmän lag eller utfärdande av förordning, då ärendet rör:

7) grundsatsen om allmän och lika kommunal rösträtt för dem som uppnått lagstadgad ålder samt omedelbara, proportionella och hemliga val, varvid i omförmält avseende likväl bör beaktas, vad i 4 § är stadgat angående förutsättningarna för erhållande av sådan rösträtt;

Denna lag träder i kraft den

Helsingfors, den

Mariehamn, den

På landstingets vägnar:

talman

vicetalman

vicetalman

Mariehamn, den 4 januari 1978

L a n t r å d

Lagberedningschef

Alarik Häggblom
Alarik Häggblom
Christer Jansson
Christer Jansson